

ШАНОВНІ УЧНІ ТА УЧЕНИЦІ 9-Х КЛАСІВ!

ПЕРЕД ВАМИ - МАТЕРІАЛИ ДО ПЕРШОГО УРОКУ З ПРЕДМЕТУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ». У ДАНОМУ ФАЙЛІ ВИ ЗНАЙДЕТЕ МАТЕРІАЛ ПАРАГРАФУ ПІДРУЧНИКА. 1 УРОК Є УРОКОМ ПОВТОРЕННЯ МАТЕРІАЛУ 8 КЛАСУ. НАСТУПНІ ЗАВДАННЯ ОКРІМ МАТЕРІАЛІВ ПІДРУЧНИКА БУДУТЬ МІСТИТИ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА НИМ та **БЛАНК ВІДПОВІДІ**. ВИКОНАНУ РОБОТУ ТРЕБА БУДЕ НАДІСЛАТИ НА АДРЕСУ УРОКУ ЧЕРЕЗ СЕРВІС «ХЬЮМАН-ШКОЛИ» В БУДЬ – ЯКОМУ ЗРУЧНОМУ ДЛЯ ВАС ФОРМАТІ (ФОТО, ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ, СКРІНШОТ ТОЩО). БАЖАНО, ЯКЩО ВИ ЗРОБИТЕ ЦЕ ДО ДНЯ НАСТУПНОГО УРОКУ.

З УСІМА ПИТАННЯМИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРОШУ ЗВЕРТАТИСЯ НА ЧАТ У ХЬЮМА-ШКОЛІ.

Сутність Нового часу. Новий час в історії України

Пригадайте хронологічні межі Раннього Нового часу й Нового часу в історії Європи та світу. Чим відрізняється модерна доба від попереднього історичного періоду?

1. СУТНІСТЬ НОВОГО ЧАСУ

РАННІЙ НОВИЙ ЧАС В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Перш ніж розпочати вивчення курсу історії України кінця XVIII — початку XIX ст., пригадаймо, які події відбувалися на території нашої держави в попередній історичний період — Ранній Новий час, який ще називається Козацькою добою.

Вам відомо, що в Середні віки на території України існувала давньоукраїнська держава — Русь-Україна. У XIII ст. під ударами Монгольської імперії вона втратила незалежність, а в XIV ст. її землі потрапили до складу Королівства Польського і Великого князівства Литовського. Наприкінці XV — на початку XVI ст., коли Середні віки закінчувалися і настав Ранній Новий час (Ранньомодерна доба), в Україні почалася Козацька доба, яка тривала до кінця XVIII ст.

Символічно, що поява козацтва збіглася з початком Раннього Нового часу всесвітньої історії. Саме 1489 р., за три роки до відкриття європейцями Америки, яку назвали Новим Світом, датується перша письмова згадка про козаків. Це була одна з тих подій, від яких розпочався

Розгляньте ілюстрації. Встановіть, які з них зображають події історії України, а які — європейської історії. Коротко розкажіть про кожну подію та її значення для Ранньомодерної доби.

відлік Нового часу всесвітньої історії, характерною особливістю якого було прагнення людей до економічної, політичної і духовної свободи. Водночас розпочалася ера колоніальних воєн, яка характеризувалася відродженням найжорстокіших форм рабства.

Про відкриття Америки в Україні мало хто знав. А козацтво з його відразою до рабства і прагненням до вільного життя увійшло у свідомість українства, заповнило його душу, почуття, пісні, легенди, вкарбувалося в історичну пам'ять. Неможливо знайти в історії України інше явище, яке так глибоко і різнобічно вплинуло б на історичну долю її народу. У козацтві переважали українці, але до його складу входили представники різних етнічних груп — усі, хто цінував свободу і гідність.

Діємо: практичні завдання

За допомогою додаткових джерел інформації та спираючись на знання з історії України 8 класу напишіть і зачитайте у класі коротке есе на тему: «Вплив українського козацтва на долю українського народу».

З моменту свого виникнення козацтво сформувалося як спільнота Великого Кордону і стало на захист своєї землі від зовнішніх загроз. А зміцнівши, воно повело боротьбу за свої соціальні, національні й релігійні права проти однієї з наймогутніших держав Європи — Речі Посполитої. Козаки рішуче протидіяли й постійним спробам Московської держави підпорядкувати їх. І самотійно, і в складі війська Речі Посполитої українські козаки неодноразово брали участь у походах на Москву.

Поміркуймо!

Пригадайте видатні досягнення українського козацтва. Чому українство в XVII–XVIII ст. не змогло зберегти державність?

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ

Наприкінці XVIII — на початку XIX ст. у Європі розпочався Новий час, який завершив ранньомодерний етап розвитку суспільства. Епоха Нового часу розпочалася з приходом до влади буржуазії, зміною пануючих державних еліт. На зміну родового дворянства прийшов «третій стан». На зміну державам володарського типу прийшла національна держава, яка підносила права кожного громадянина до рівня прав аристократів, дворян і шляхтичів.

Поміркуймо!

Пригадайте, як формувалася буржуазія в країнах Європи. Які суспільні верстви Ранньомодерної доби визначали вектори державної політики?

Новий час (модерна доба)

Історичні подробиці

В історичній перспективі «нація» розумілася по-різному. Virізняють нації домодерної доби (*античності, середньовіччя, ранньомодерного часу*) і нації нового і новітнього періоду, XIX–XX ст. Основна відмінність полягає в тому, що верхівка суспільства мислить інтересами не усієї людності, а категоріями привілеїв окремої верстви, яка на їхню думку втілює загальнонародний інтерес. Приміром, у Польщі носієм національних чеснот був землевласник-шляхтич, а в Козацькій українській державі XVII–XVIII ст. — козацька старшина, в Росії — дворянство. До XVIII ст. ідентичність мислилася в категоріях віросповідання, яку релігію сповідуєш. Натомість Новий час висунув гасло загальнонародного інтересу, демократії, виборності й рівноправності всіх людей перед законом.

Варто запам'ятати!

Глобальні процеси — процеси, що охоплюють усе людство, усю земну кулю.

Етнос — спільнота людей, що об'єднана територією формування, спільною мовою, культурою і звичаями.

Модерна нація — спільнота людей, що об'єднана етнокультурним походженням та усвідомлює історичну, культурну й економічну єдність, має спільне бачення майбутнього у межах національної держави.

Національна держава — тип держави, яка є формою самовизначення, самоорганізації і самовираження певної нації на певній території.

Нація є найвищою цінністю, головним джерелом влади і визначає соціополітичну систему такої держави.

Етнічна територія — географічний простір, населений певним етносом, який тут сформувався та розселився. Етнічна територія в ході історії може змінюватися.

Скинення американськими колоністами влади Британської монархії на Північноамериканському континенті ствердило заснування нового демократичного суспільства, з виборною системою державної влади — з президентом США й конгресом (парламентом). Держава почала сприйматися як сукупність влади усіх громадян, що цю державу населяють, за національною ознакою.

Велика Французька революція принесла розуміння рівності і свободи для усіх громадян держави незалежно від їхнього походження і майнового цензу. Німецька класична філософія (передусім вчення Йоганна Гердера) в часи панування в німецьких землях наполеонівської Франції ствердила зверхність німецької нації на етнічно заселених німцями землях і їхнє право порядкувати ними. Й. Гердер висунув принцип: «кожній нації своя — національна держава».

У Новий час відбулося становлення у західних демократичних країнах суспільства, що будувалося на засадах лібералізму, політичної демократії, правової держави. У провідних країнах Європи перемогла суспільно-політична орієнтація на еволюційний, а не революційний шлях розвитку.

Ці процеси мали вирішальний вплив на усі держави і нації Європи, у тому числі й України.

Поміркуймо!

У чому, на вашу думку, полягає відмінність між еволюційним і революційним шляхами розвитку держави? Який зі шляхів ви вважаєте ефективнішим?

НАЦІЇ І ДЕРЖАВИ В ЄВРОПІ

Учені-політологи і політики розрізняють так звані «державні» і «недержавні» народи: ті, що мали і мають свою державу, і ті, що були повинні стати будівельним матеріалом для інших — державних націй.

На початок XIX ст. в Європі націй і народностей виявилось більше, ніж легітимних держав. Можна відзначити два основні типи держав на європейському континенті в цей час.

Поміркуймо!

Подумайте, які народи можна віднести до «історичних», а які до «неісторичних». Обґрунтуйте свою думку.

ДЕРЖАВИ ІМПЕРСЬКОГО ТИПУ

У «державних» народів, держав імперського типу, головними провідниками нації були монархи (король, цар), землевласники й духовництво уособлювали націю. Третій прошарок — буржуазія, також стала національною з перемогою перших буржуазних революцій в Нідерландах, Англії і Франції. Селянство поступово ставало продуктом розвитку національних взаємин. Такими державами були: Англія, Франція, Іспанія, Польща, Швеція, Данія, Росія.

ПОЛІТИЧНО РОЗДРОБЛЕНІ НАРОДИ

Існували нації і народи, які навпаки мали кілька незначних за розмірами державних утворень. Німці мали на початок Нового часу більш як 300 держав, що входили до роздробленої Священної Римської імперії німецької нації. З них королівський статус мали Пруссія і Австрія. Кілька державних утворень мала італійська нація (найбільші — королівство Сардинія з П'ємонтом, Папська область). Для таких націй актуальним завданням було об'єднання багатьох державних утворень у єдиній об'єднаній національній державі.

Утім, не всі народи мали свої національні держави.

Поміркуймо!

Розгляньте сатиричну карикатуру про поширення митних бар'єрів у німецьких державах 1834 р. Про яке становище політично роздроблених держав і народів свідчить карикатура? Що висміює її автор?

НЕДЕРЖАВНІ НАЦІЇ

Так звані «недержавні нації» не мали своєї національної держави і були частиною володінь державних націй. Панівний етнос і його правителі ставили за мету асиміляцію інших етносів. Іноді це вдавалося. З карти Європи зникли цілком або майже повністю такі великі народності, як лужицькі серби, пруси, ободрити, ятвяги, хоч чисельність деяких з них ще у XIX ст. доходила до 1 млн осіб. Народам без власної держави доводилося витримувати національний визиск, заборони на національно-культурний розвиток, розвивати економіку в інтересах панівної нації.

До таких націй в Європі належали не лише слов'янські народи: чеський, словацький, польський, хорватський, сербський, болгарський, а й фіно-угорські, балтійські, германські, кельтські, скандинавські й романські народи: фламандський, ірландський, шотландський, бретонський, каталонський, баскський, угорський, норвезький,

румунський. Всі вони входили до меж держав-імперій, або більших королівств. Наприклад, угорці були поділені між Австрійською й Османською імперіями. Хорвати і словенці були частиною імперії Габсбургів. Ірландці, валійці, шотландці були підданими Британської імперії. Румуни, болгари і серби — Османської.

Поміркуймо!

Подумайте, чому Російську імперію називають «*тюрмою народів*».

Справжньою «тюрмою народів» була Російська імперія, в якій панівний російський етнос становив менше половини населення. У її складі перебували українці, білоруси, поляки, латиші, литовці, естонці, вірмени, грузини, азербайджанці, кримські татари, татари-башкири, калмики, народи Сибіру, Уралу, численні фіно-угорські народи (мордва, марійці, чуваші, карели, комі тощо).

Австрійська імперія складалася з різноманітних земель, етносів, релігій і мов, не дарма її називали «*клаптиковою імперією*». Жодна тогочасна європейська держава не складалася з таких різних і відданих одна від одної європейських територій — від італійської Ломбардії до української Галичини, та такої кількості різних етносів.

Думки істориків

Український історик Ярослав Грицак

Немає і не може бути будь-якого набору відчутних характеристик, що є істотними для існування нації. Єдиним таким «відчутним» чинником за словами...французького історика Ернеста Ренана є «згода і бажання жити спільним життям». Визначальним для нації є не набір певних ознак, а суб'єктивне відчуття членів нації своєї приналежності до єдиної спільноти. Тому «національне існування є щоденним плебісцитом». Сутністю нації є відчуття самоусвідомлення....

1. Як ставиться історик, на вашу думку, до визначення нації?
2. У який спосіб він намагається аргументувати свою позицію? Чи згодні ви з його точкою зору?

2. ОСОБЛИВОСТІ НОВОГО ЧАСУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ПРО ДАВНЬОУКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ РУСЬ-УКРАЇНУ

Україна в наведеній вище типології займає межове розташування. З часу входження українських земель до меж Литви, Польщі, а особливо Росії, затирається історична пам'ять про державність Русі-України серед місцевого населення. Державну славу Києва забирає собі Московська держава, що у XVIII ст. створила свою імперію.

Факт чи фейк?

Відому фразу з «Повісті минулих літ», яка приблизно звучить так: «Київ — мати міст руських» у сучасних умовах перетворили на об'єкт маніпуляцій з боку Російської Федерації. Логіка цих маніпуляцій така: «Якщо Київ — мати міст руських, тоді це — руське місто. А руське означає в цій логіці — російське».

За допомогою історичних фактів доведіть, що такі твердження є фейковими.

Києворуська історія від часів складання у XIV ст. історико-політичного міфу «Москва — Третій Рим» стає частиною російської історії на підставі того факту, що нащадки київської династії Рюриковичів створили Московське князівство. Забравши собі ранній етап української державної історії російські правителі поширили серед загалу Російської імперії думку про бездержавність української нації. На жаль, його прийняла й українська еліта — козацька старшина, що визнала себе частиною російської політичної нації.

ФОРМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Російська історіографія устами офіційних історіографів Російської імперії М. Карамзіна, М. Устрялова та С. Соловйова впровадила через царську адміністрацію і засоби масової інформації та школу ідею про «триєдиний російський («русский») народ», що складається з великоросіян, малоросіян і білорусинів. З них єдиним державним народом є — великоросіяни, а малоросіяни і білоруси мають розчинитися у єдиній російській нації. Українці під назвою малоросіяни (русини, рутенці — під Австрією) оголошувалися частиною російської нації. Інші народи, крім білорусів, проголошувалися іноземцями.

У результаті постала сфальшована історія України, в якій «зрадниками віковичної дружби братніх народів» проголосили гетьманів Івана Мазепу, Петра Дорошенка, Івана Виговського та ін. Переяславська Рада 1654 р. трактувалася як «возз'єднання» українців з російським народом, а не тимчасовий військовий союз. Замовчувалися і затушовувалися усі самостійницькі прагнення гетьмана Богдана Хмельницького. Українцям було заборонено мати відмінну від росіян історичну національну пам'ять.

Діємо: практичні завдання

За допомогою додаткових джерел інформації виконайте творчий проєкт: «Фальшування історії України у російській історичній літературі».

ВІДПОВІДЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ НА ІМПЕРСЬКІ ВИКЛИКИ РОСІЇ

Стара козацька еліта бувшої Гетьманщини після ліквідації гетьманського правління і козацького територіально-адміністративного устрою стала частиною російського дворянства. Окремі представники козацької старшини в ХІХ ст. взяли участь в новому національно-культурному русі (М. Репнін, Г. Галаган, В. Тарновський, Є. Скоропадська-Милорадович), але вони не маніфестували своєї опозиційності, зберігали лояльність до російської держави.

На авансцену історії у 1830–1840-х роках вийшли представники інтелігенції, які не мали серйозних земельних статків. Вони і розпочали інтелектуальну (культурну) суперечку з російським суспільством і державою, які мали вже в Україні серйозне укорінення.

Перед новою українською елітою стояло завдання пробудження приспаної національної пам'яті, продукування нових національних гасел, які будили б національну енергію до протидії активно функціонуючим російським і польським національним міфам. Необхідно було розвинути національну мову, визначити межі проживання українського етносу, вивчити історичне минуле українців, щоб витягти з небуття їхню історію. Для цього необхідно було проштудіювати архіви України, Росії, Польщі та інших країн, видати для широкого загалу історичні документи, старовинні акти, де йшлося б про славне, і не дуже, минуле своїх пращурів. Необхідно було створити сучасну художню літературу, яка б була суголосна добі, і виховувала населення в ідеї успішного майбутнього модерної української нації. Далі на порядок денний вже міг виходити чинник будівництва політичних основ майбутньої української держави.

Думки істориків

Ольгерд Бочковський (1885–1939)

Модерна нація є кінцевим виявом новітнього культурно-історичного процесу. Народ — це старий витвір не лише історичного, а й природного процесу... Модерна нація є витвором... національної свідомості та волі до незалежного існування... На цвинтарі історії Європи було, та ще і є чимало народів, передчасно живцем похованих. Нещодавно вони прокинулися із своєї історичної летаргії і в процесі свого національного самовизначення активно виступають на арену історії та культурної творчості. Їм була грабована їхня минувшість, але їм належить майбутність... Україна зі своїми старими демократичними тенденціями покликана бути авангардом світової демократії на Сході Європи.

1. Чим на думку історика «народ» відрізняється від «модерної нації»?
2. Наведіть приклади «народів» і «націй» у сучасному світі.

Віталій Власов, Олександр Панарін, Юлія Топольницька

Історія України

9
клас

Віталій Власов
Олександр Панарін
Юлія Топольницька

Історія України

9
КЛАС

Підручник для 9 класу
закладів загальної середньої освіти

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

Київ
«Літера ЛТД»
2022

Електронний додаток:
<http://www.e-litera.com.ua/istoriia-ukrainy-9-klas-2022/>

ЗМІСТ

Як працювати з підручником.	3
ВСТУП	
§ 1. Українські землі наприкінці XVIII — на початку XIX ст.	5
§ 2. Західноукраїнські землі на межі XVIII та XIX ст.	15
РОЗДІЛ 1. Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.	
§ 3. Українські землі в системі міжнародних відносин.	21
§ 4. Соціально-економічний розвиток.	28
§ 5. Громадська опозиція російському царизму в Україні. Соціальні протести.	37
§ 6. Початок українського національного відродження.	44
§ 7. Програмові документи Кирило-Мефодіївського братства як джерело ідей українського національного руху. Практичне заняття.	51
Перевірте, чого навчилися з теми.	53
РОЗДІЛ 2. Українські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.	
§ 8. Соціально-економічне становище земель підавстрійської України та початок національного відродження.	55
§ 9. Історичні джерела про долю «Русалки Дністрової» та її авторів. Практичне заняття.	64
§ 10. Національний рух у західноукраїнських землях під час революції 1848–1849 рр. в Австрійській імперії.	67
Перевірте, чого навчилися з теми.	75
РОЗДІЛ 3. Повсякденне життя та культура України кінця XVIII — першої половини XIX ст.	
§ 11. Освіта, наука, музика і театр.	77
§ 12. Розвиток української мови та літератури. Тарас Шевченко.	85
§ 13. Архітектура та образотворче мистецтво.	92
§ 14. Історичні джерела про повсякденне життя українських селян. Практичне заняття.	101
Перевірте, чого навчилися з теми.	105
РОЗДІЛ 4. Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст.	
§ 15. Кримська війна 1853–1856 рр. та реформи 60–70-х років XIX ст.	107
§ 16–17. Модернізація промисловості та сільського господарства.	116

§ 18. Національний рух і суспільно-політичне життя в 60-х роках XIX ст. . . .	126
§ 19. Національний рух і суспільно-політичне життя у 70–80-х роках XIX ст.	133
§ 20. Історичні джерела про українофільський етап національного відродження. Практичне заняття	141
Перевірте, чого навчилися з теми	144

РОЗДІЛ 5. Українські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.

§ 21. Соціально-економічний розвиток.	147
§ 22. Суспільно-політичне життя у 60–80-х роках XIX ст.	155
§ 23. Політизація українського національного руху в 90-ті роки XIX ст.	162
§ 24. Особливості українофільського та політичного етапів національного відродження. Практичне заняття	170
Перевірте, чого навчилися з теми	173

РОЗДІЛ 6. Україна початку XX століття перед викликами модернізації

§ 25. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії на початку XX ст.	175
§ 26. Політизація українського національного руху	185
§ 27. Російська революція 1905–1907 рр. на території України	192
§ 28. Суспільно-політичне становище у 1907–1914 рр.	200
§ 29. Ідеї автономії та самостійності в програмах українських політичних партій Наддніпрянщини. Практичне заняття.	207
§ 30. Економічне та суспільно-політичне життя	209
§ 31. Піднесення українського національного руху в західноукраїнських землях	216
Перевірте, чого навчилися з теми	225

РОЗДІЛ 7. Повсякденне життя та культура України в середині XIX — на початку XX ст.

§ 32. Освіта, наука. Вплив процесів модернізації на суспільне та повсякденне життя	227
§ 33. Вплив модернізації на суспільне становище жінки в Україні. Практичне заняття	237
§ 34. Література, театр і музичне мистецтво.	239
§ 35. Архітектура та образотворче мистецтво.	246
Перевірте, чого навчилися з теми	254